

ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

М.О.Кононець

*асистент кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету України
"Київський політехнічний інститут"*

У статті представлено результати дослідження особливостей професійно-педагогічної соціалізації студентів-магістрів в умовах технічного університету. Показано, що її демотиваторами виступають ускладнення етико-психологічного характеру у взаємовідносинах студентів з викладачами та іншими студентами. Виділено чотири фактори, які відображають причини виникнення таких ускладнень: викладач і студент, як суб'єкти створення ускладнень; взаємовідносини студент-викладач і студент-студент як чинники виникнення непорозумінь етико-психологічного характеру.

Ключові слова: професійна соціалізація студентів, етико-психологічні ускладнення, демотиватори.

Соціалізація студентської молоді у вищих навчальних закладах – надзвичайно важливий процес як для сучасного українського суспільства в цілому, так і для особистості кожного майбутнього фахівця зокрема. На жаль, у наукових працях з проблеми соціалізації сучасних студентів, підкреслюється, що на відміну від позитивних зрушень у підготовці кваліфікованих фахівців у вузько-професійному сенсі, в багатьох науково-педагогічних колективах вищих навчальних закладів існують значні недоліки виховного характеру, які гальмують духовний розвиток студентів [1; 3; 11]. Саме тому, дослідження причин невідповідності рівня соціалізації значної частини студентства запитає суспільства покликане сприяти створенню сприятливих умов для підготовки всебічно розвинених, фізично і психічно здорових, духовно багатих членів суспільства [11].

Виходячи з актуальності, об'єктом дослідження виступили особливості професійної соціалізації студентів технічного університету.

Предмет дослідження полягав у виявленні етико-психологічних демотиваторів професійно-педагогічної соціалізації студентів технічного університету.

Метою дослідження було обрано вивчення демотиваторів етико-психологічного характеру, які ускладнюють професійно-педагогічну соціалізацію студентів вищих навчальних закладів.

Відповідно до мети, у дослідженні вирішувалися наступні завдання:

1) проаналізувати особливості професійної соціалізації студентів технічного університету;

2) виділити основні чинники демотивації професійно-педагогічної соціалізації студентів;

3) проаналізувати причини виникнення демотиваторів професійно-педагогічної соціалізації студентів та описати їх.

Дослідження проводилося у Національному університеті "Київський політехнічний інститут". У дослідженні взяли участь 130 студентів факультетів менеджменту та маркетингу й інженерно-фізичного, які прослухали спецкурс "Ділові комунікації". В процесі вивчення розділу спецкурсу "Етичні засади ділових комунікацій" одне із завдань, що було запропоновано студентам, полягало у відповіді на запитання "З якою найскладнішою етичною проблемою ви зустрілися у своїй професії?" і обговорити у мікрогрупах (2-3 студенти) оптимальні шляхи її вирішення, спираючись на одну з розглянутих під час навчання етичних концепцій – етику утилітаризму, деонтичну етику, етику справедливості [10; 14].

Для якісної обробки відповідей студентів застосовувалися методи контент-аналізу і групування даних. Кількісна обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 13), застосовувалися чинникний і альтернативний аналіз.

Розгляду процесів соціалізації присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних психологів [2; 9; 15]. У загальному визначенні соціалізація є процесом "засвоєння індивідом суспільного життя і норм соціальних відносин у результаті спільної діяльності, спілкування з іншими людьми, навчання і виховання" [12, 332]. У вітчизняній психології соціалізація

розглядається у зв'язку з розвитком особистості в процесі її взаємодії з окремими людьми, соціальними групами і колективами.

Обставини, за яких створюються умови для перебігу процесів соціалізації, або чинники соціалізації, прийнято розглядати на трьох рівнях [7; 9]:

Макрорівень. На цьому рівні увага концентрується на взаємовідносинах системи вищої освіти та суспільства в цілому.

Мезорівень. На цьому рівні здійснюється вивчення навчально-виховного процесу всередині освітньої системи, дослідження суб'єктів надання освітніх послуг (вищих навчальних закладів) та їхніх взаємовідносин з усіма групами зацікавлених осіб, у тому числі і відносин всередині організацій.

Мікрорівень. Даний рівень передбачає дослідження системи діючих взаємовідносин викладачів та студентів у межах їхньої навчально-пізнавальної та наукової діяльності. До цього рівня вивчення відносяться, зокрема, дослідження перебігу процесу соціалізації студентської молоді в період її навчання у вищому навчальному закладі.

Будучи багатовекторною формою інтеграції особистості у суспільство, процес професійної соціалізації студентів вищих навчальних закладів, зокрема технічних університетів, привертає і продовжує привертати увагу багатьох психологів і педагогів [1; 4; 8; 11]. Стосовно професійної соціалізації студентів технічного університету можна сказати, що вона здійснюється за двома напрямками.

Перший напрям – це власне професійна соціалізація, яка відбувається цілеспрямовано і передбачає розвиток у студентів знань, умінь і навичок професійної діяльності за обраним фахом, а також оволодіння її етичними засадами.

Другий напрям ми визначаємо як професійно-педагогічну соціалізацію, тобто бачення студентами себе в ролі майбутнього викладача технічного університету. Відбувається професійно-педагогічна соціалізація у ненаправленій, або стихійній формі – “це так би мовити «автоматичне» виховання певних соціальних навичок у зв'язку з постійним перебуванням індивіда в безпосередньому соціальному оточенні” [9, 203]. Для студента таким оточенням є соціально-професійне середовище вищого навчального закладу.

При цьому важливо підкреслити, що особистий приклад педагога, його здатність оптимізувати міжособистісну взаємодію із студентами відіграють провідну роль у процесі їхньої професійно-педагогічної соціалізації [5; 6; 13]. Оскільки невміле або унеможливлене розв'язання етико-психологічних проблем

міжособистісної взаємодії, що виникають у навчально-виховному процесі, в більшості випадків ускладнює професійно-педагогічну соціалізацію майбутніх фахівців, причини їх виникнення умовно можна розглядати як демотиватори.

Дослідження причин виникнення ускладнень етико-психологічного характеру у взаємовідносинах студентів з викладачами та іншими студентами шляхом чинникового аналізу сформульованих проблем (по масиву в цілому) було виділено чотири чинники (охоплено 57,69 % загальної дисперсії), які відображають причини виникнення таких ускладнень:

1 чинник – викладач, як суб'єкт створення ускладнень етико-психологічного характеру (“Несправедливе оцінювання студентів”). Чинник охоплює 9,79% загальної дисперсії;

2 чинник – студент, як суб'єкт створення ускладнень етико-психологічного характеру (“Чи етично займатися особистими справами під час занять?”, “Займатися особистими справами або слухати викладача?”, “Чи ходити на пари та готуватися до контрольних, або Бог допоможе?”, “Робити курсову або дипломну роботу за гроші чи ні?”, “Чи списувати на заліку або екзамені?”). Чинник охоплює 16,43 % загальної дисперсії;

3 чинник – взаємовідносини студент-викладач як чинник виникнення непорозумінь етико-психологічного характеру (“Як об'єктивно оцінити викладача?”, “Велика кількість різнобічної інформації, яка не завжди цікава”, “Використання деякими студентами знайомства і зв'язків з метою полегшення навчання”, “«Подарунки» для отримання кращої оцінки”). Чинник охоплює 21,33 % загальної дисперсії;

4 чинник – взаємовідносини студент-студент як чинник виникнення непорозумінь етико-психологічного характеру (“Небажання допомогти тому, кого вважаю недостойним моєї допомоги”, “Дати списати або ні”, “Чи допомагати людині, яка нічого не робить і розраховує на мої сили?”). Чинник охоплює 10,14 % загальної дисперсії.

У результаті аналізу глибини інтеркореляцій між причинами ускладнень етико-психологічного характеру у взаємовідносинах студентів з викладачами та іншими студентами найглибший взаємозв'язок був зафіксований між демотиватором “Несправедливе оцінювання студентів”, що відноситься до чиннику 1, та демотиватором “Велика кількість різнобічної інформації, яка не завжди є цікавою”, що відноситься до чиннику 3 (0,884).

Глибокими також виявилися взаємозв'язки між демотиватором “Несправедливе оцінювання студентів”, що відноситься до

чиннику 1, та демотиватором “Використання деякими студентами знайомств і зв'язків з метою полегшення навчання”, що відноситься до чиннику 3 (0,740); між демотиваторами “Займатися особистими справами або слухати викладача?” та “Чи ходити на пари та готуватися до контрольних, або Бог допоможе?” (0,725) та між демотиваторами “Займатися особистими справами або слухати викладача” та “Чи списувати на заліку або екзамені?” (0,740), що відносяться до чиннику 2.

Значимі взаємозв'язки у діапазоні (0,600-0,700) були зафіксовані між демотиваторами:

- “Несправедливе оцінювання студентів” та “Чи списувати на заліку або екзамені?” (0,677) і “Чи допомагати людині, яка нічого не робить і розраховує на мої сили?” (0,663).

- “Чи ходити на пари та готуватися до контрольних, або Бог допоможе?” та “Як об'єктивно оцінити викладача?” (0,606);

- “«Подарунки» для отримання кращої оцінки” та “Небажання допомогти тому, кого вважаю недостойним моєї допомоги” (0,661).

Значимі взаємозв'язки у діапазоні (0,500-0,600) були зафіксовані між демотиваторами:

- “Чи списувати на заліку або екзамені?” та “Чи ходити на пари та готуватися до контрольних, або Бог допоможе?” (0,599) і “Дати списати або ні” (0,595).

- “Несправедливе оцінювання студентів” та “Чи етично займатися особистими справами під час занять?” (0,567), “Чи ходити на пари та готуватися до контрольних, або Бог допоможе?” (0,567), “Як об'єктивно оцінити викладача?” (0,551) і “Дати списати або ні” (0,551).

- “Займатися особистими справами або слухати викладача?” та “Чи етично займатися особистими справами під час занять?” (0,559), “Як об'єктивно оцінити викладача?” (0,506), “Велика кількість різнобічної інформації, яка не завжди є цікавою” (0,557) і “Дати списати або ні” (0,506).

- “Чи ходити на пари та готуватися до контрольних, або Бог допоможе?” та “Велика кількість різнобічної інформації, яка не завжди є цікавою” (0,557) і “Дати списати або ні” (0,506).

- “Робити курсову або дипломну роботу за гроші чи ні?” та “Небажання допомогти тому, кого вважаю недостойним моєї допомоги” (0,502).

- “Як об'єктивно оцінити викладача?” та “Дати списати або ні” (0,567).

- “Використання деякими студентами знайомств і зв'язків з метою полегшення навчання” та “Велика кількість різнобічної інформації, яка не завжди є цікавою” (0,589), “Дати списати або ні” (0,573) і “Чи допомагати

людині, яка нічого не робить і розраховує на мої сили?” (0,528).

Кількісний аналіз інтеркореляційних зв'язків показав:

- демотиватори, що відносяться до чиннику 1, корелюють на значимому рівні з 61,5 % демотиваторів, які відносяться до інших чинників;

- демотиватори, що відносяться до чинників 2 і 3, корелюють на значимому рівні з 84,6 % демотиваторів, які відносяться до інших чинників;

- демотиватори, які відносяться до чиннику 4, корелюють на значимому рівні з 76,9 % демотиваторів, які відносяться до інших чинників.

Отже, причини виникнення демотиваторів процесу професійно-педагогічної соціалізації студентів технічного університету полягають у *взаємопов'язаності* та *взаємозалежності* ускладнень і непорозумінь етико-психологічного характеру, які мають місце в міжособистісній взаємодії з викладачами та іншими студентами. Усуненню цих причин має сприяти застосування комплексу заходів, що охоплюватимуть усі рівні соціалізації: на *макрорівні* – це підвищення престижу професії викладача вищої школи у суспільстві; на *мезорівні* – це підвищення якості освітніх послуг та етичності взаємовідносин всередині вищих навчальних закладів; на *мікрорівні* – це формування етико-психологічної компетентності в галузі професійно-педагогічної діяльності у викладачів і студентів як суб'єктів навчально-виховного процесу.

Отже, з даного дослідження можна зробити наступні висновки:

- 1) професійна соціалізація студентів технічного університету відбувається у двох напрямках – це власне професійна соціалізація і професійно-педагогічна соціалізація;

- 2) основними чинниками демотивації професійно-педагогічної соціалізації студентів можуть виступати викладач або студент, як суб'єкти створення ускладнень етико-психологічного характеру, а також взаємовідносини студент-викладач або студент-студент як чинники виникнення етико-психологічних непорозумінь.

- 3) причини виникнення ускладнень у професійно-педагогічній соціалізації студентів технічного університету полягають у непрофесійному, невмілому або унеможливленому розв'язанні етико-психологічних проблем міжособистісної взаємодії, що виникають між студентами та викладачами й іншими студентами у навчально-виховному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеева-Вовк М.І.* Основні поняття теорії і практики соціалізації сучасних студентів // Проблеми освіти. – Вип. 53. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2007. – С.71-79.
2. *Андреева Г.М.* Социальная психология. – М.: Аспект-пресс, 1996. – 376 с.
3. *Гросс А.Б.* Профессиональная социализация студента в условиях современной России // Инновации в образовании. – 2004. – № 4. – С. 18-28.
4. *Гущина Т.Ю.* Внутрішньо-особистісний конфлікт як фактор соціалізації студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Т. Ю. Гущина. – К.: ДВНЗ “Університет менеджменту освіти”, 2008. – 20 с.
5. *Карамушка Л.М.* Психологія освітнього менеджменту: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 424 с.
6. *Коломінський Н.Л.* Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): [Монографія]. – К.: МАУП, 2000. – 286 с.
7. *Кононець М.О.* Соціально-психологічні детермінанти дотримання етичних норм суб'єктами підприємницької діяльності // Коломінські читання: Матеріали Першого Міжнар. наук. форуму, присвяч пам'яті д-ра психол наук, проф. Н.Л.Коломінського, м. Київ, МАУП, 28 березня 2007 р. – К.: МАУП, 2007. – С. 327-332.
8. *Мащенко Н.І.* Соціально-психологічні чинники становлення професійної самосвідомості студентів технічних університетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.05 “Соціальна психологія; психологія соціальної роботи” / Н. І. Мащенко. – К.: Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2005. – 18 с.
9. *Москаленко В.В.* Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене і доповнене. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С.186-370.
10. *Петрунин Ю.Ю., Борисов В.К.* Этика бизнеса: Учебное пособие. – М.: Дело, 2000. – 280 с.
11. *Романова Н.Ф.* Соціалізація українського студентства: огляд проблеми, шляхи розв'язання // Український соціум. – 2004. – № 3 (5). – С.87-92.
12. *Соціалізація* // Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М.Степанов. – К.: «Академ-видав», 2006. – С.332-333.
13. *Юрченко В.* Вплив взаємин між студентами і викладачами на "Я-концепцію" майбутнього вчителя // Освіта і управління. – 1997. – №1. – С.119-123.
14. *Brever M.B., Crano W.D.* Social Psychology / Marilyn B. Brever, William D. Crano. – N.-Y.: West Publishing Company, 1994. – 555 p.
15. *Oliver P.* The Student Guide to Research Ethics. – U.K.: Open University Press, 2004. – 156 p.

Статтю надійшла до редакції 01.03.2009 р.

